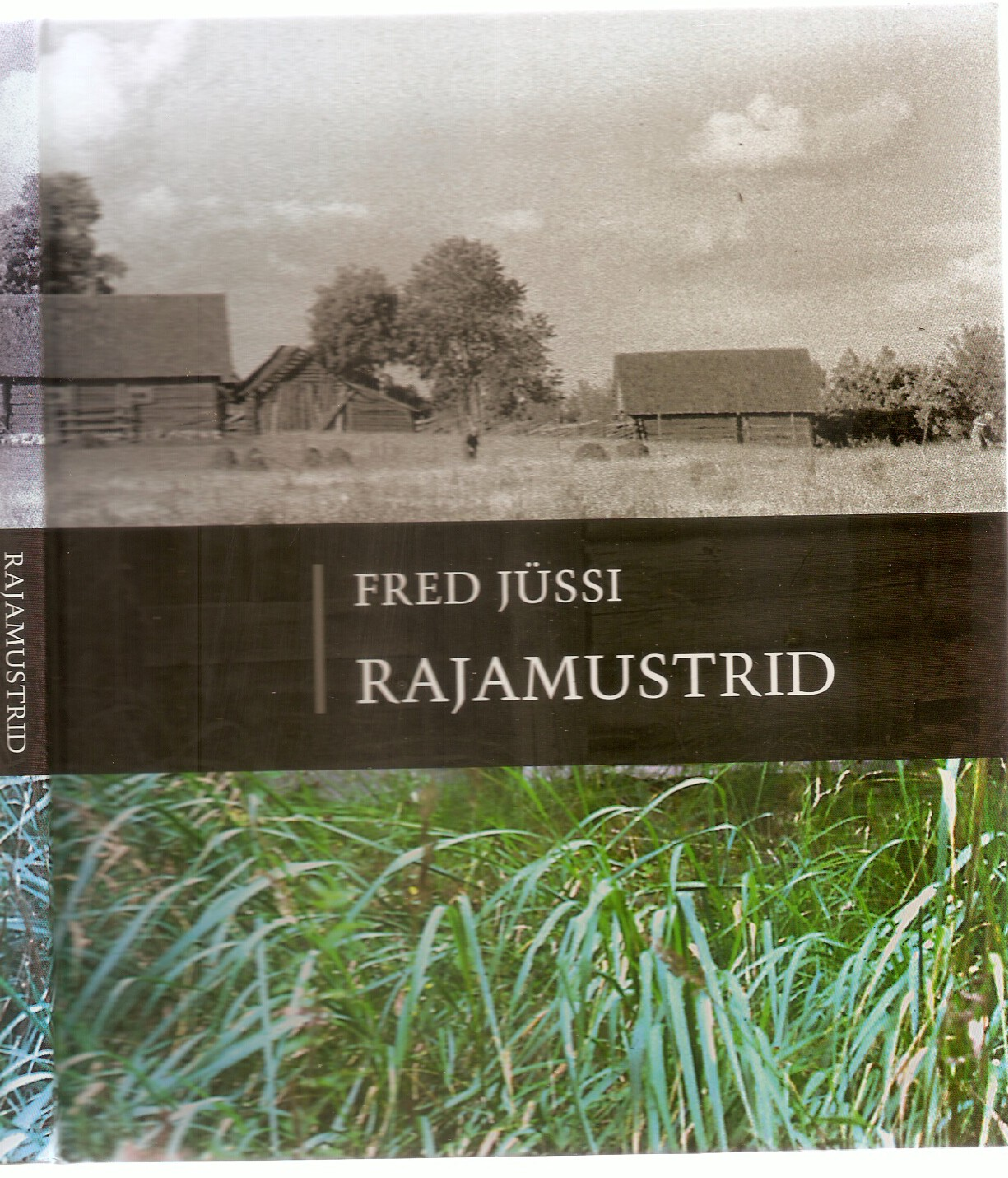
FRED JÜSSI
RAJAMUSTRID
RAJAMUSTRID

Emaga 1938. aastal Musumäel.

FRED JÜSSI

RAJAMUSTRID

Fred Jüssi. Rajamustrid, 2017
Tekst ja fotod: Fred Jüssi
Kujundaja Kersti Tormis
Toimetaja Hedi Rosma

Tallinna Raamatutrükikoda
Kirjastus Pilgrim
www.pilgrimbooks.ee

ISBN 978-9949-571-76-5

Esimene jalgrada, mida mööda ma kõndisin, oli Liine-tädi väikeses rukkipõllus maantee ääres. Teine oli tädi talust Katleri mõisa väravani tallatud looklev jalgrada. Need kaks rada on jäänud tänaseni meelde. Arvatavasti sellepärast, et astusin neid mööda üheskoos emaga: ikka mina ees ja ema minu järel. Olin sel ajal umbes kolmeaastane.

Need rajad õpetasid, kuidas lõhnab muld ja laulab õhk. Sirged ja laiad rajad mulle ei sobi.

Esimesel kohtumisel Kadrioru pargi suurte puudega tundusid nad olevat omased ja tuttavad. Samamoodi Liine-tädi lehmalauda aknast edasi-tagasi saalivad pääsukesed, õuel kaagutavad haned, kiviaiad karjamaal, paekaldale kätte paistvad Pirita kloostri müürid ja Varsaallikatest vulisev külm puhas vesi.

Järgmisel suvel lõid meie aia taha mustlased oma hobuste, vankrite ja telkidega püsti laagri. Allika tee äärde tehti jaanituli. Sel ööl tohtisin üleval olla niikaua kui tahtsin. Seisin tule juures ja vaatasin sädemete voogu taevasse tõusmas. See öö tegi mu ära.

Kui kusagil minu poisimaailmas peaks olema paradiis, siis oli see meie esimene kodu Kotka tänavas Linnu-külas. Ümberringi teised linnunimelised tänavad: Rähni, Pardi, Lõokese, Ööbiku, Käo ja teised.
Kes lõõritas, kes laksutas, kes kudrutas või prääksus, mõni oskas kukkuda.

Meie kodu elutoa aknast nägime raudteeäärset heina-maad, kartulipõldu sealsamas kõrval. Vahel vedas põllul atra must hobune.

Hommikuti sõitis auklikul Kotka tänaval eeslikaarik, mida juhtis muhe piibuga vanamees, ohjad käes.

Aedlinn lõppes Räägu tänavaga. Kümme minutit kõndida ja paremal pool kullendas kevadeti kullerkupuvälu, sealt edasi tulid Kristiine heinamaad kiivitajate hõigete ja erutatud tildrite kisaga.

Siis Löwenruh saladuslik park kõrge plangu taga. Pargist mööda viis rohtunud jalgrada pilliroogu kinnikasvanud saviaukude vahel kuni kraavitatud heinamaani.

Sealt paistis kätte veel üks looduse ime – Veskimets – Vääna metskonna Haabersti vahtkond. Tallinna servast algasid juba talude maad ja riigimetsad.

Mudatilder.

Minu suurde maailma viisid väikesed rajad: metsadesse ja rabadesse. Jõudsin metsavahtide õue-aedadeni, üksildaste metsaperedeni, mõne kaugema küla servani. Tollal liiguti hobustega ja jalgsi. Autosid ja mootorrattaid kuuldus harva ja kui maailm lumme mattus, siis valitses vaikus.

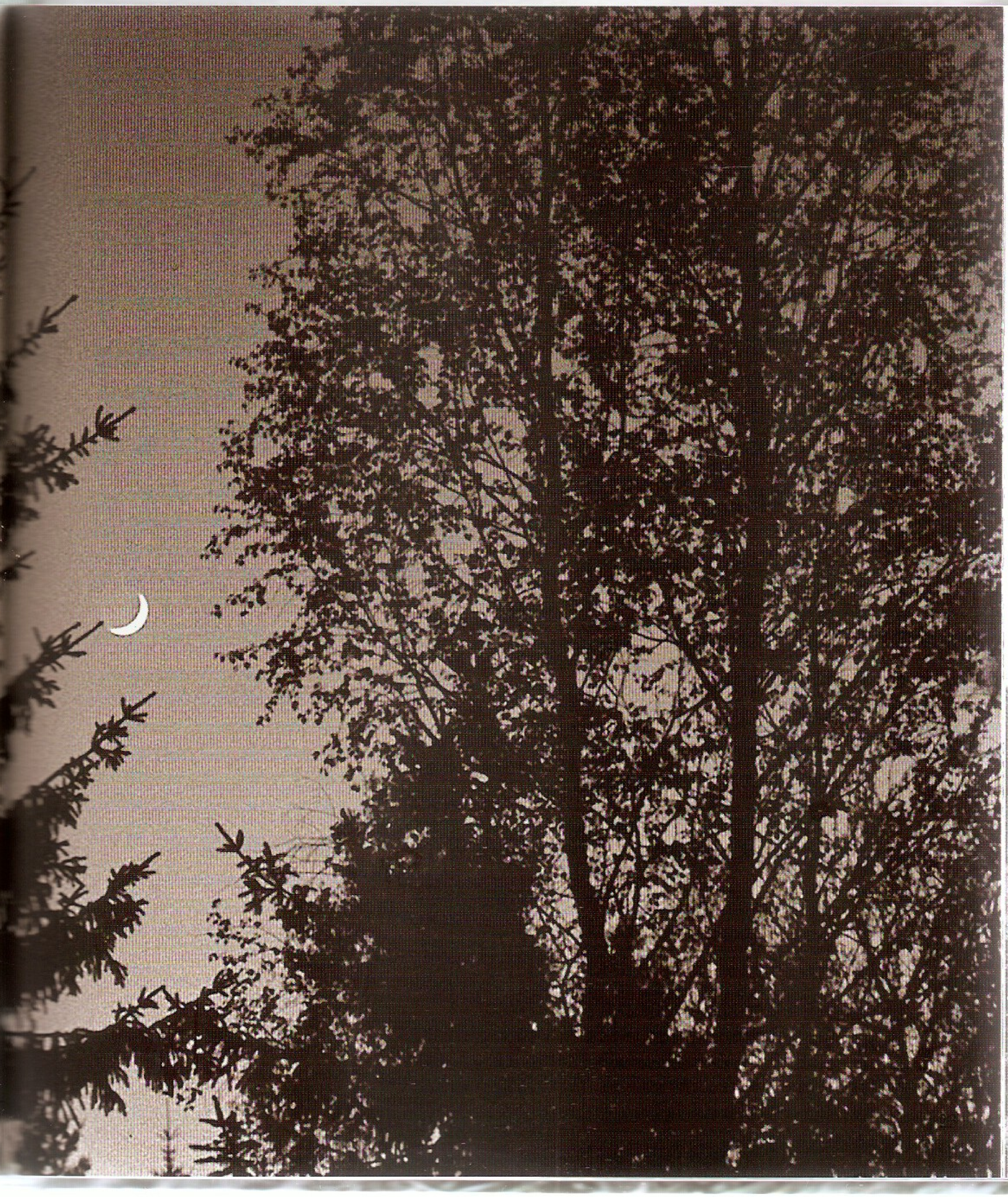

Seda Kõrvemaa kanti raudteest lõuna pool kutsusime poistega metsajõgede maaks. Väiksemad jõed: Mustjõgi, Jänijõgi ja Tarvasjõgi, lisaks mõni oja, suubusid kõik Jägala jõkke. Rajad järgisid jõgede kaldaid ja ühendasid siitkandi elanikke.

Lamminiite kasutati heinamaadena. Need hoiti hoolikalt korras. Kevadeti koristati ära tormist murdunud puud ja oksad. Jõekäärudes seisid küünid, kust talvel reega hein koju viidi. Nii palju heina ikka mõnes küünis leidus, et seal mõnusalt ööbida sai või sandi ilma eest varju leida võis.

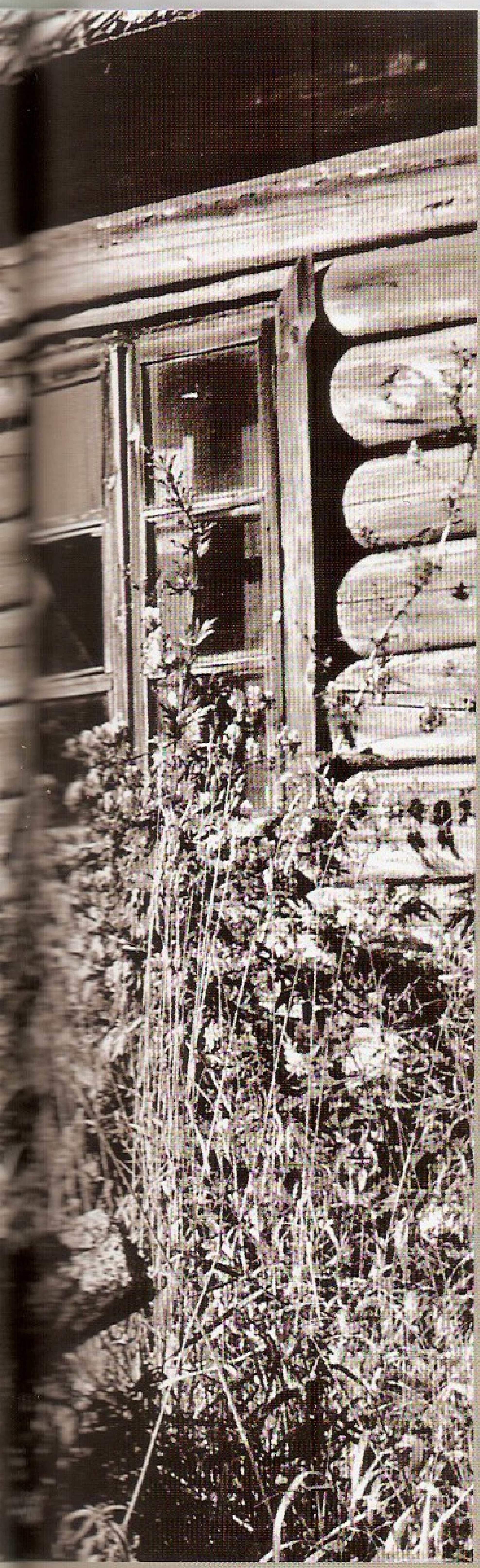

Metsades elamise tavad kujunesid välja sajandite jooksul. Läinud sajandi viiekümnendatel aastatel ühendasid inimesi rohtumata jalgrajad ja püsivad purded jõgedel ja ojadel.

Enne metsataluni jõudmist oli kuulda lehma ammumist, hobuse hirnumist, kuke kiremist või koera haukumist. Looduslikud linnu- ja loomakooslused olid sel ajal palju rikkamad.

Värbkakk.

Öökullid on hämariku sõnumitoojad. Astusin kiirel sammul mööda jalgrada Krani metsavahi poole, et mitte pimeda kätte jääda. Korraga ilmus kakuke – pisike, tilluke, minu esimene värbkakk. Kuulsin üsna valju vilederida. Mina vilistasin vastu ja kakk vastas mulle. Niimoodi vastastikku vilistades jõudsime veerandtunni pärast metsavahi õuele.

Värbkakk ajas oma kakuasju sealkandis ka hiljem. Aprillikuus õpetas ta mulle oma kevadisi häälitsusi. Lendas oma leevikeselendu ja viibutas kuuse ladvas istudes saba nagu käblik. Otsisin tulemusteta tema pesa, aga ta ei näidanud kunagi pesaõõnsuse aval oma nägu nagu karvasjalg-kakk, kes iga krabina peale välja vaatas.

Suurte kakkudega tuleb pesitsusajal ettevaatlik olla: neil on väga teravad küünised... Värbkakk on üllatavalt väike, aga võib olla nii südikas, et mehemürakat kohates naksutab nokka – ära parem ligemale tule! Aga kuhu ta oma tibud ära peitis, see mõistatuslik surnupiibitaja?

Ohakaliblikas.

Suvi – õied, õied, õied, igal pool – mere ääres, metsas, niidul, koduaias.

Liblikate kirevus, suvetaevas, rünkade taevased vaatemängud.
Pidulikud vaiksed puisniidud suurte põliste puudega.
See on külluse ja muretuse aeg, kuuma suvepäeva laiskus.
Ja siis augustikuu täiskuuvalgus, ritsikate viiuldamine, pärnade magus lõhn.

See suvine aeg ise ei olegi minu jaoks nii võluv kui tunne, kui juhtud ära tabama suve viimase päeva. See ei ole kalendripäev, see on sisemine äratundmine, nagu mõni püha.

Rohtukasvanud rada pead astuma enda ette vaadates, siis juhib ta sind iseenesest õiges suunas, umbes nii, nagu teeb jõesäng vetevooluga.

Karvasjalg-kakk.

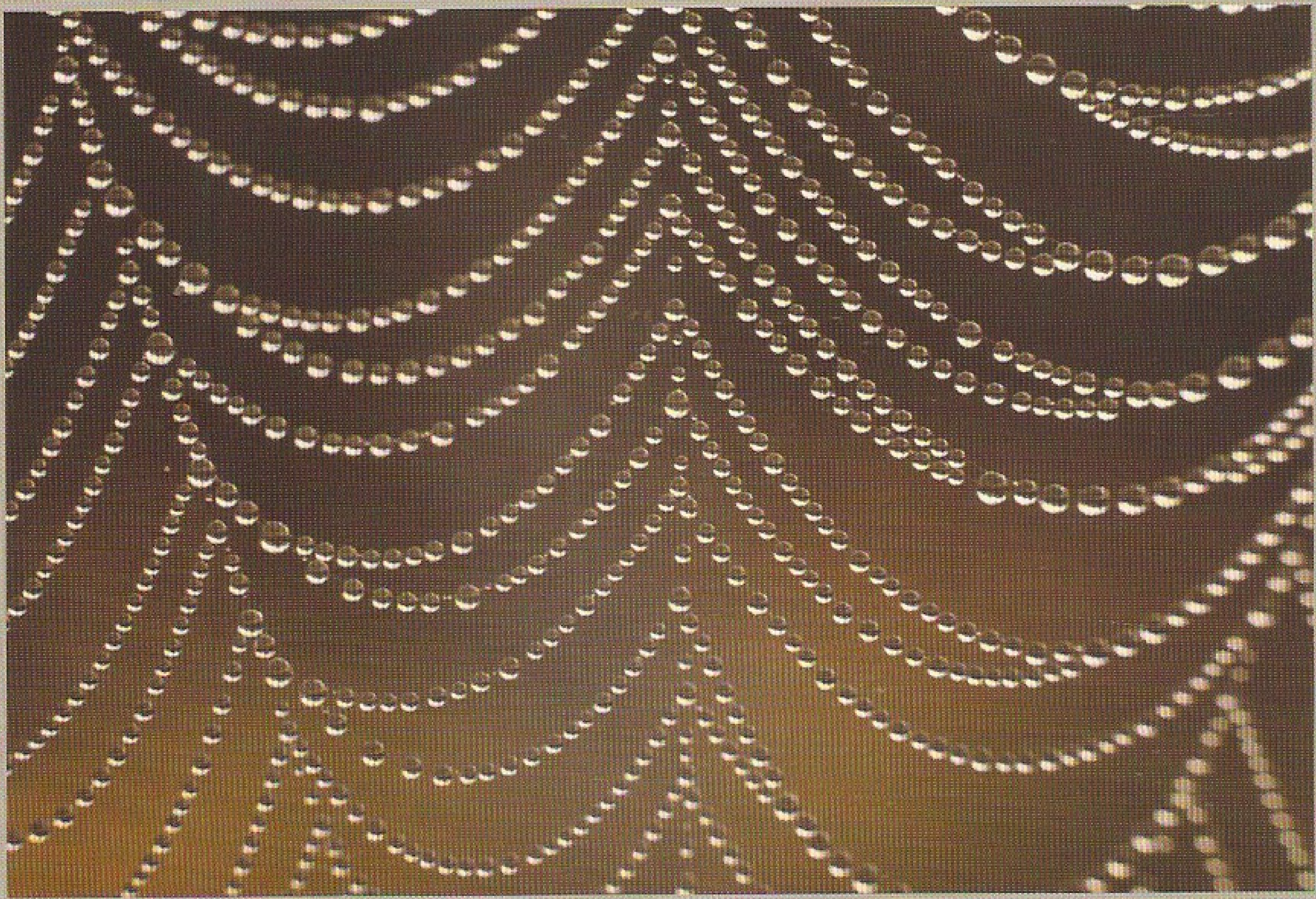

Majad, kus kunagi on elatud, pole kunagi päris tühjad. Nad peidavad endas saladusi ja hoiavad mälestusi.

Aeg on midagi salapärast. Ajal on hammas, mis pureb, ja vaim, mis lasub inimeste ja hoonete kohal ja endast erinevatel viisidel märku annab.

Aeg on meister Looja teenistuses. Armsad ja ilusad on need ukseluugid, aidaseinad, puupöörad, palgiotsad, mida aeg on kannatlikult sõrmitsenud.

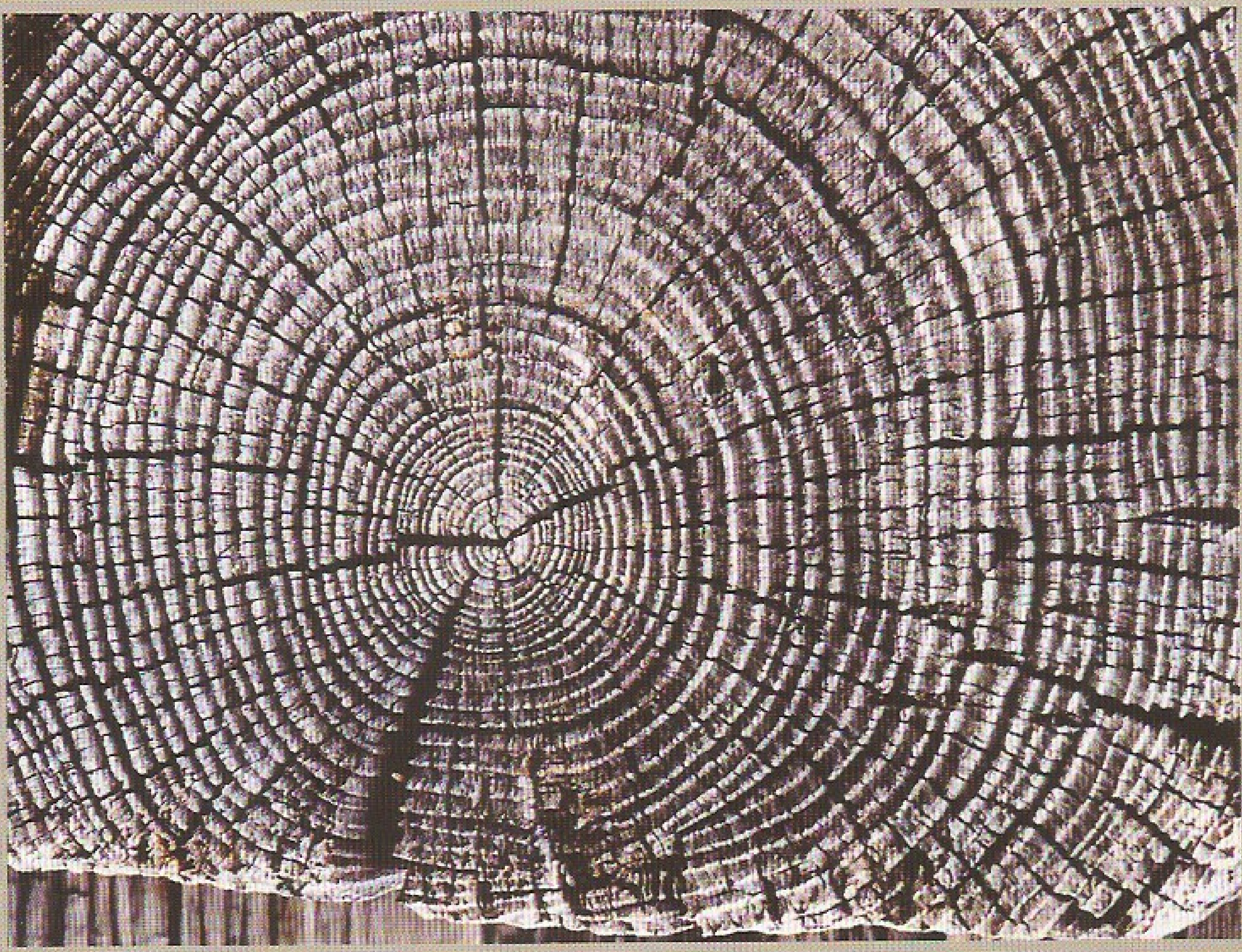

Ootan septembrit. Ootan pimedaid öid ja kargeid hommikuid, ootan kureparvi, pohlade ja jõhvikate aega, ootan veel vananaiste suve ja härmalõngasid, sädelust kadastikes, ämblike imetegusid. See kõik juhtub igal aastal, kui suvi kaob, kord nii või teisiti. Aga üks päev on alati samamoodi. Tuleb ainult minna lehtede langemise ajal Kadrioru pargi suurte puude alla ja sahistada jalgadega maha kukkunud lehtedes. On vahtrate lehed, suured ilusad kollased kastanilehed, mille vahelt leiad pruune läikivaid kastanimune nii palju, et nendega võib täita suured ja väikesed taskud. Üksainus kord elus juhtub see esimest korda. Õnnelikud on need, kes seda mäletavad. Kust küll võtab sügis oma värvirikkuse? Ei pea ju kirevad lehed meelitama putukaid lendama ühelt puult teisele ega ärgitama linde mingil moel looduse heaks askeldama. Ei kohustusi ega sundust, puha vabatahtlik värk. Nii et vaata ja tunne rõõmu! Kas selles mõttetuses vahest siiski mingi mõttekus peidus on?

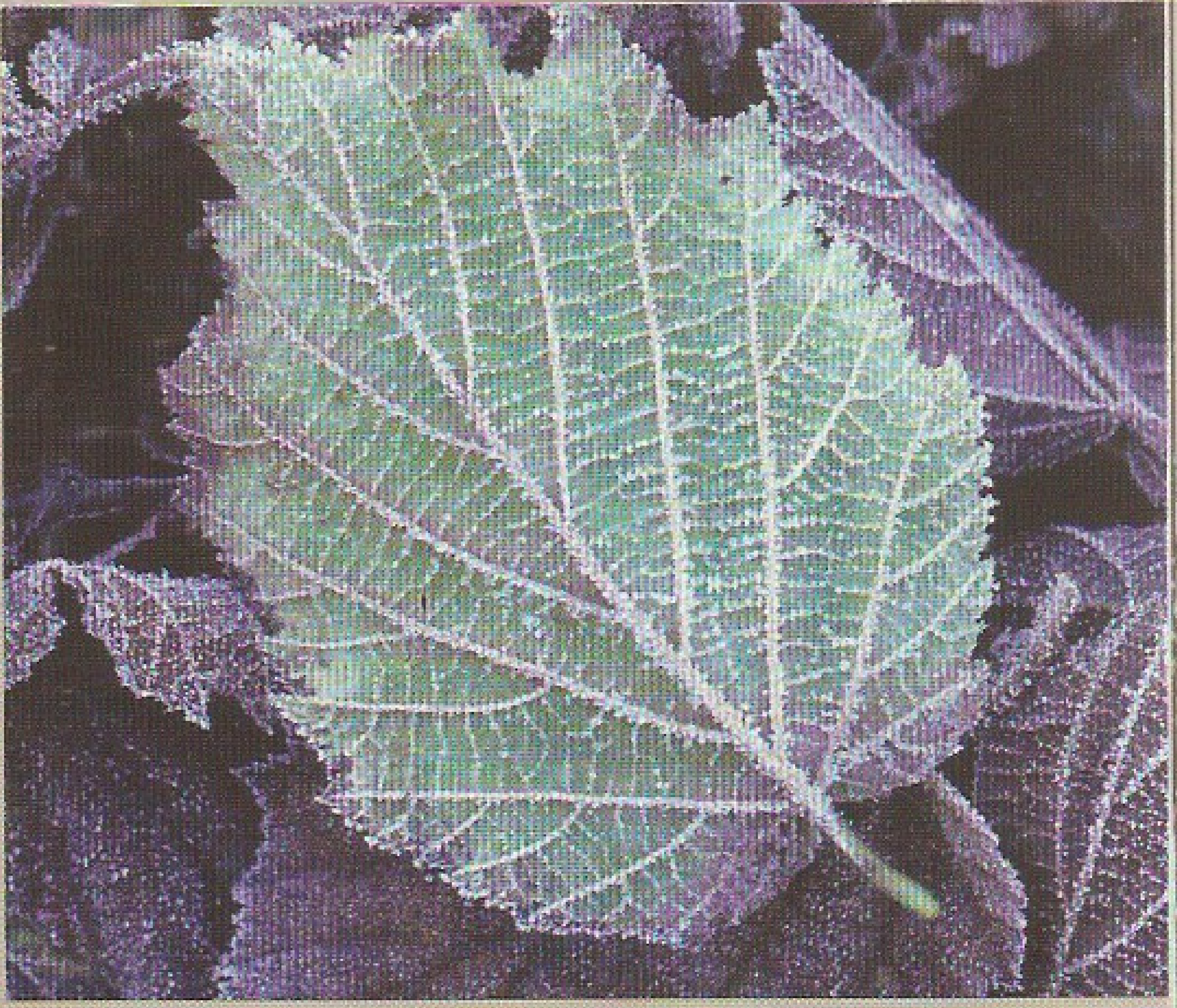

Mahasadanud puulehti katab harilikult lumi. Vahel tuleb ette vastupidi: lehed on veel puus, aga juba lumi maas, valge vaip vaata et terveks nädalaks. Rahvas käib ja seisatab lehti vaatama, lapsed on hämmingus, fotograafid pildistavad – kirevad lehed langevad valgele lumele. Sügislehti tintmustal veepinnal tuleb sageli ette, aga äsjasadanud lumel näeme neid harva.

Kui lund enne näinud ei ole, siis on ta rabav. Lumi üllatab juba sellega, kuidas ta maha sajab. Olin kolmene, kui oma esimest lund nägin. Olin vahtinud valgeid pilvi augustitaevas ja nägin vaimusilmas, mismoodi see vatt umbes padjasuuruste kahmakatena ühel päeval aegamööda taevast alla hakkab vajuma. Mismoodi just ja palju seda salapärast valget jätkub, ei teadnud.

Tol ammusel talvel tuli lund hästi palju. Puhast, valget, pehmet lund, milles sai mütata ja koos vennaga soome kelku nügida. Võtad pihku – sulab. Mitte nagu või pannil või suhkur suus, vaid nii nagu sulab ainult lumi lapse pihus ja krae vahel. Lumesõda on kõige süütum sõda ja lumememm on kõige sõnakehvem memm.

Määratud inimhulgad päikese all ei näe kunagi lund ega teagi midagi talvest. Rääkimata imelisest talvevalgusest või pakaseilmaga kriuksuvast lumest taldade all.

Nööril kuivav pesu loob rahu ja annab
argipäeva turvalisuse.

48

Isegi käratsev linn on talveajal värskelt sadanud puhta lumega rahulikum ja mõtlikum.

Ikka küsitakse, missugune on kõige ilusam aastaaeg. Kõige ilusamad aastaajad Eestis on suvi, sügis, talv ja kevad. Minu jaoks eriti varakevad.

Ühel õhtul või hommikul on ta järsku kohal, kui ninna lööb äraarvamatu segu sulavast lumest ja mullakonaratest – kevadelõhn. Kõrs hakkab lund sööma ja kevadine valgus värvib pajud ja kaasikud kirkamaks.

Tihased hüüavad sitsikleit-sitsikleit ja õhtuti puhub musträstas puuladvas oma veidi nukrameelset flööti.

Ja inimenegi on jälle näoga valguse poole!

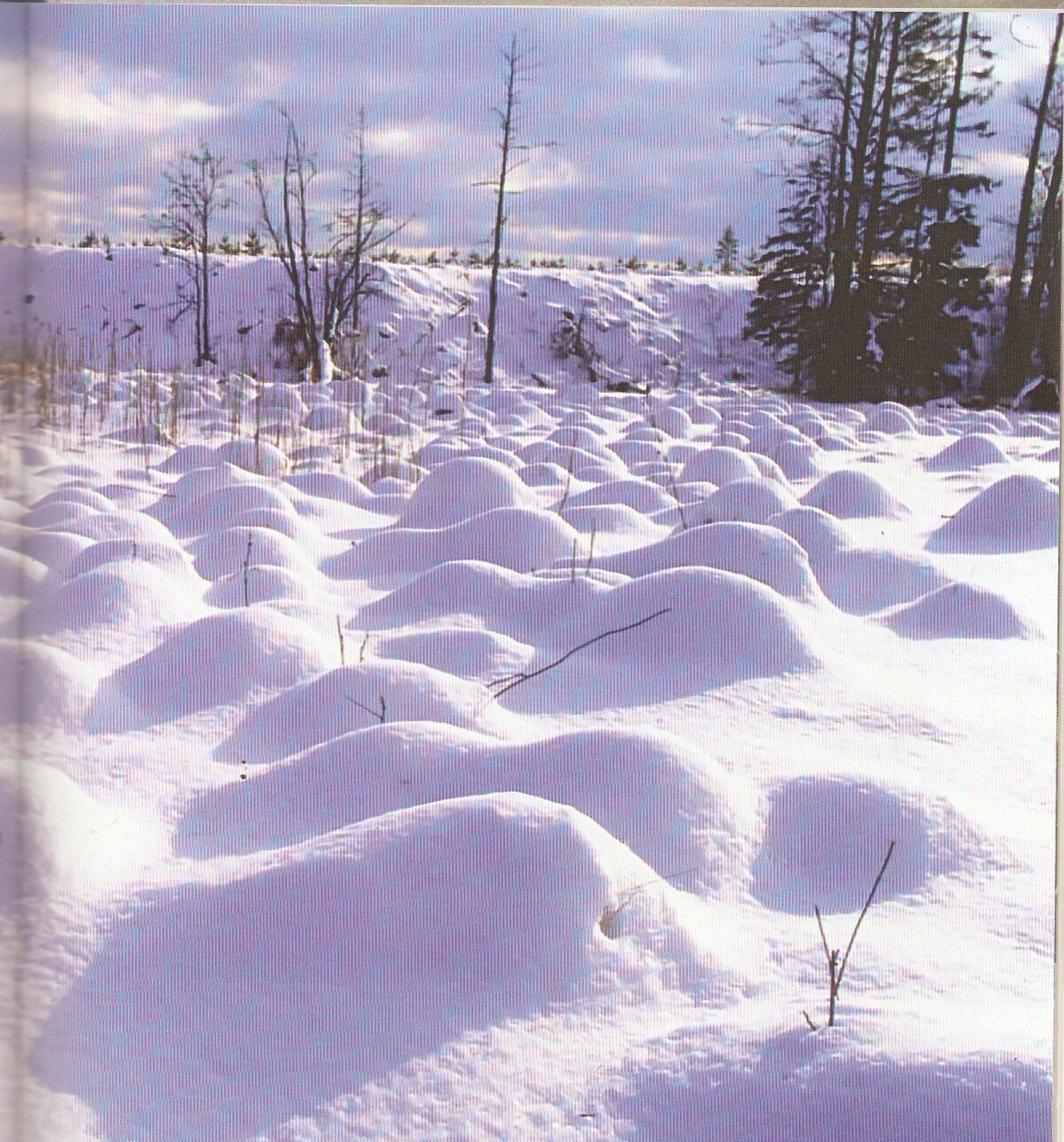

Suurvesi on sündmus. Põgus kevadine viiv, mil väiksegi jõe vesi on suur. Ta täidab lageda orulammi ja ujutab üle metsaaluse kahel pool sängi. Suuremad ja pisemad jäätükid lasevad end otsekui vastu tahtmist voolust kaasa viia. Kõige meelsamini aga kuskile põndakule või kaldaäärsele sulama sätivad. Laiemaid jäälaamasid need veed veel paigalt nihutada ei jaksa. Jäätükkide vahel tekivad keerised ja nired ning kogu jõeorg täitub rõõmsa vulinaga. Imeline!

Oleme sündinud merest.
Südakarbike *Cardium lamarcki* liival on kui saadik kaugetest aegadest, ürgsest lainetusest, peites endas igavikulist vaikuse heli.